

Horen, zwijgen en spreken op de combizitting

Kristien Hepping en Bregje Volkers¹

Met de gecombineerde behandeling van jeugdzaken op zitting, ook wel bekend als de ‘combizitting’, is al enkele jaren bij verschillende rechtbanken in Nederland ervaring opgedaan. Eerder onderzoek naar de combizitting beperkte zich tot de klantvriendelijkheid van deze zitting, de kwaliteit van de genomen beslissingen op deze zitting en de efficiëntie van deze zitting, waarbij het belang van de jeugdige voorop stond.² Aandacht voor de juridische waarborgen van de jeugdige en zijn of haar ouders behorende bij de verschillende te behandelen zaken op de combizitting ontbrak hierbij, terwijl de vraag kan worden gesteld of de waarborgen die voor hen gelden in de afzonderlijke zaken in acht worden genomen wanneer deze zaken geïntegreerd worden behandeld – aangenomen dat deze waarborgen met elkaar verenigbaar zijn. Uit recent onderzoek naar de praktijk van de combizitting komen enkele knelpunten naar voren.

1. Inleiding

De gecombineerde behandeling van jeugdzaken – het tijdens één zitting door één rechter behandelen van verschillende soorten zaken betreffende één jeugdige – vindt al een aantal jaren plaats bij verschillende rechtbanken in Nederland. Deze zittingsvorm, de ‘combizitting’, is op donderdag 10 oktober jongstleden zelfs bekroond met de Mr. Eva Meillo prijs 2013. Deze prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een initiatief waar mr. Meillo, een Officier van Justitie die in 2008 verongelukte, enthousiast over zou zijn geweest.³ Een mooie prijs voor een goed initiatief. Naar onze mening verdienen enkele aspecten van de uitwerking van dit initiatief in de praktijk echter nadere aandacht, waaronder de inachtneming van enkele fundamentele proceswaarborgen voor de jeugdige en zijn of haar⁴ ouders.

Op de combizitting worden tenminste twee van de volgende zaken betreffende één jeugdige behandeld: een civiele jeugdbeschermingszaak, een jeugdstrafzaak en een leerplichtzaak.⁵ De onderwerpen verschillen dus per soort zaak, evenals de partijen die ermee gemoeid zijn. Daar komt bij dat de zaken op verschillende rechtsgebieden

kunnen liggen. De rechter zal er op de combizitting voor moeten waken dat alle proceswaarborgen behorende bij de verschillende zaken worden nageleefd. In de strafzaak heeft de jeugdige bijvoorbeeld het recht om te zwijgen en in de jeugdbeschermingszaak heeft de minderjarige het recht om gehoord te worden. Ook voor de ouders verschillen de processuele waarborgen per soort zaak: in de jeugdstrafzaak dienen zij bijvoorbeeld in de gelegenheid te worden gesteld om iets ter verdediging van de jeugdige in te brengen en in de jeugdbeschermingszaak moeten zij gehoord worden over het betreffende verzoek. Uiteraard is de inachtneming van dergelijke proceswaarborgen van groot belang voor elke procedure, maar dit vraagt naar ons inzien meer aandacht bij de combizitting aangezien op deze zitting meerdere soorten zaken worden behandeld. Het gevaar schuilt dat de focus op de jeugdige – deze is de bindende factor tussen de zaken – en het ‘gecombineerd’ behandelen van de zaken ten koste gaat van de aandacht voor de inachtneming van de proceswaarborgen in elke zaak.

Hieronder wordt nader ingegaan op de verschillende zaken die behandeld worden op de combizitting en op enkele procedurele waarborgen die in deze zaken voor de jeugdige in de leeftijd van twaalf jaar en ouder – in aansluiting op de minimum leeftijd van twaalf jaar voor strafrechtelijke vervolging – en voor zijn ouders op de zitting van fundamenteel belang zijn, waaronder het beginsel van hoor en wederhoor en het zwijgrecht. Vervolgens wordt aan de hand van resultaten uit onderzoek naar de gecombineerde behandeling van jeugdzaken stilgestaan bij inachtneming van deze proceswaarborgen in de praktijk. Hierbij beperken wij ons tot de combizitting bij de alleensprekende kinderrechter en bij de meervoudi-

De rechter zal er op de combizitting voor moeten waken dat alle proceswaarborgen behorende bij de verschillende zaken worden nageleefd

ge kamer van de rechtbank. Duidelijk zal worden waar mogelijke knelpunten liggen en hoe hier in de praktijk mee omgegaan zou kunnen worden.

2. Verschillende zaken op de combizitting

Het behandelen van verschillende soorten zaken op één zitting is niet een geheel nieuw verschijnsel. De behandeling van een civielrechtelijke vordering van het slachtoffer tot schadevergoeding tijdens een strafzitting is al langer mogelijk in het kader van de voeging van het slachtoffer als benadeelde partij in het strafproces (art. 51f-51g Sv). De civielrechtelijke vordering tot schadevergoeding is hierbij gekoppeld aan de strafzaak (art. 51f lid 1 Sv): het draait om één strafbaar feit waar naast een strafrechtelijk gevolg ook een civielrechtelijk gevolg aan kan zitten. Dit is anders bij de gecombineerde behandeling van jeugdzaken, waar de zaken niet noodzakelijk hetzelfde feit betreffen, maar wel op verschillende rechtsgebieden gevolgen kunnen hebben voor een en dezelfde jeugdige. In een jeugdbeschermingszaak gaat het daarbij om de bescherming van een minderjarige – in beginsel een persoon jonger dan achttien jaar (art. 1:233 BW) – van wie de zedelijke of geestelijke belangen of de gezondheid wordt bedreigd. De jeugdige (en zijn ouders) kunnen in een dergelijke zaak geconfronteerd worden met een maatregel van ondertoezichtstelling (art. 1:254 e.v. BW) en/of een maatregel van uithuisplaatsing (art. 1:261 e.v. BW), eventueel in een accommodatie van gesloten jeugdzorg (art. 29b Wet op de Jeugdzorg (WJZ)). Een jeugdstrafzaak draait om de berechting van een jeugdige die verdacht wordt van het plegen van een strafbaar feit ten tijde dat hij de leeftijd van twaalf jaar doch niet van achttien jaar heeft bereikt (art. 486, 488 lid 2 Sv). Indien de feiten bewezen worden verklaard en de jeugdige schuldig wordt bevonden, kan er een jeugdsanctie aan de jeugdige worden opgelegd (art. 77a Sr). Bij specifiek een leerplichtzaak wordt de jeugdige verdacht van het niet nakomen van de verplichting om geregeld onderwijs te volgen, waarvoor hij gestraft kan worden met een taakstraf of geldboete (art. 26 lid 2 Leerplichtwet 1969 (LPW) jo. art. 77h lid 1 sub b Sr). Ouders kunnen bij niet naleving van hun verplichtingen om hun minderjarige kind in te schrijven bij een school en ervoor te zorgen dat deze de school regelmatig bezoekt, gestraft worden met een geldboete of hechtenis (art. 26 lid 1 LPW).

Bij een gecombineerde behandeling van jeugdzaken betreft het niet alleen een behandeling op zitting van verschillende feiten met hun eigen, van elkaar verschillende, mogelijke gevolgen. De behandeling van de jeugdzaken verloopt ook via verschillende procedures. Waar de oplegging van een kindbeschermingsmaatregel moet worden

verzocht via een civiele verzoekschriftprocedure (art. 261 lid 2 Rv), verlopen een jeugdstrafzaak en een leerplichtzaak via een strafrechtelijke procedure waarbij de zaken ter terechtzitting aanhangig worden gemaakt bij, respectievelijk, de rechtbank middels het dagvaarden van de jeugdige (art. 488 lid 1 Sv jo. art. 258 lid 1 Sv) en de kantonrechter middels het dagvaarden van de jeugdige en/of zijn ouders (art. 28 LPW jo. art. 382 sub b en 383 Sv).

3. Verschillende proceswaarborgen op de combizitting

In de civielrechtelijke verzoekschriftprocedure gelden voor procespartijen deels andere procedurele waarborgen dan voor een verdachte in de strafrechtelijke dagvaardingsprocedure. Voor de combizitting is op dit punt van belang dat de jeugdige in de civiele verzoekschriftprocedure niet

De jeugdige heeft in de civiele verzoekschriftprocedure niet altijd de positie van procespartij aangezien minderjarigen in beginsel procesonbekwaam worden geacht in civielrechtelijke procedures

altijd de positie van procespartij heeft, aangezien minderjarigen in beginsel procesonbekwaam worden geacht in civielrechtelijke procedures. Op grond van art. 1:245 lid 4 BW vertegenwoordigen degenen met het gezag over de minderjarige, zijnde de ouder(s) of voogd, de minderjarige in burgerlijke handelingen. Dit betekent dat bij het kijken naar de proceswaarborgen die in het belang zijn van de jeugdige op de combizitting ook rekening moet worden gehouden met de proceswaarborgen van ouders.

3.1 De jeugdige: horen en zwijgen

Het beginsel van hoor en wederhoor is zowel voor een procespartij in de civiele procedure als voor de verdachte in een strafprocedure van belang. Dit beginsel houdt voor de procespartijen in de civiele procedure in dat zij tijdens de zitting door de rechter in de gelegenheid moeten worden gesteld om hun eigen standpunten weer te

Auteurs

1. Mr. K.E. Hepping is promovenda bij de Universiteit Utrecht, B.C. Volkerts MSc LLM heeft recentelijk de master Nederlands recht, richting strafrecht, afgerond aan de Universiteit Utrecht. De auteurs danken prof. dr. I. Weijers en prof. mr. T. Liefwaard voor hun commentaren en N. Chedra, T.J. Smit en K.E. Vermolen voor hun bijdrage aan het observeren van combizittingen.

Noten

2. R. Baas en M. Laemers, 'Combi-zitting': meer recht doen aan jeugdigen, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2009, p. 45-47; R. Baas en M. Laemers, 'Eén kind, meer zaken, één zitting. Maatwerk in de jeugdrechtsspleging', *Trema* 2009-8, p. 343-344; Met betrekking tot de combizittingen bij de Rechtbank 's-Gravenhage, zie J.A. van Steen, 'Combizittingen familie- en jeugd-

strafzaken', *Trema* 2010-1, p. 483-485.

3. Raad voor de Rechtspraak, nieuwsbericht 'Combizitting voor jeugdigen bekrond met Eva Meillo Prijs', 11 oktober 2013, <http://www.rechtspraak.nl/actualiteiten>.

4. In het vervolg zal waar het 'zijn of haar' betreft vanwege de leesbaarheid alleen over 'zijn' gesproken worden.

5. Gezag- en omgangszaken kunnen ook op een combi-zitting behandeld worden,

tezamen met een jeugdbeschermingszaak.

Deze invulling van de combi-zitting wordt in dit artikel buiten beschouwing gelaten.

Art. 12 IVRK schrijft voor dat een kind in een gerechtelijke procedure die hem betreft in de gelegenheid moet worden gesteld om gehoord te worden

geven en te reageren op elkaars standpunten en op de in de procedure ingebrachte stukken (art. 19 Rv). Een jeugdige is echter alleen een procespartij in de jeugdbeschermingszaak indien het verzoekschrift gericht is op een maatregel betreffende gesloten jeugdzorg: de minderjarige van twaalf jaar en ouder is in dit geval namelijk bekwaam om in rechte op te treden (art. 29a lid 2 WJZ). Wanneer het verzoekschrift geen gesloten jeugdzorg betreft maar een andere maatregel van jeugdbescherming, moet de minderjarige in de leeftijd van twaalf jaar of ouder in de gelegenheid worden gesteld om zijn mening over het verzoekschrift kenbaar te maken aan de rechter (art. 809 lid 1 Rv), zijn procesonbekwaamheid staat hier niet aan in de weg.⁶ Indien het naar het oordeel van de rechter een zaak van kennelijk ondergeschikt belang betreft, kan de rechter echter besluiten om de jeugdige niet te horen (art. 809 lid 1 Rv).

Het beginsel van hoor en wederhoor in de strafrechtelijke procedure, besloten in de notie van een eerlijk proces van art. 6 lid 1 EVRM en art. 14 lid 1 IVBPR, vraagt van de rechter om op de zitting zowel het Openbaar Ministerie als de verdachte de gelegenheid te geven om hun standpunten naar voren te brengen.⁷ In het Wetboek van Strafvordering is opgenomen op welke momenten de verdachte – en ook de jeugdige verdachte in de jeugdstrafzaak en in de leerplichtzaak op grond van respectievelijk art. 499 en art. 398 Sv – het woord dient te krijgen: allereerst wordt de verdachte nadat de Officier van Justitie de zaak heeft voorgedragen ondervraagd door de voorzitter (art. 286 lid 1 Sv), vervolgens mag de verdachte (of zijn raadsman, art. 331 Sv) reageren op de vordering nadat deze is voorgelezen door de Officier van Justitie (art. 311 lid 2 Sv) en tot slot heeft de verdachte het recht om het laatste woord te voeren (art. 311 lid 4 Sv). Gelet op het recht van de verdachte om te zwijgen (art. 29 lid 1 Sv), hoeft deze echter niet te spreken. Het zwijgrecht geldt onverkort voor een jeugdige verdachte (art. 488 lid 1 Sv).

De zojuist besproken Nederlandse regelgeving sluit aan bij art. 12 van het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK).⁸ In dit artikel wordt voorgescreven dat een kind in een gerechtelijke procedure die hem betreft, hetzij rechtstreeks of door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, in de gelegenheid moet worden gesteld om gehoord te worden. Volgens het Comité voor de Rechten van het Kind is de mate waarin de mening van het kind de besluitvorming beïnvloedt afhankelijk van de leeftijd en de rijpheid van het kind.⁹ Art. 40 IVRK lid 2 sub b geeft specifieke waarborgen voor de jeugdige verdachte, waaronder de waarborg dat de jeugdige niet gedwongen mag worden tot het afleggen van een getuigenis of tot het bekennen van schuld, waarbij in de Nederlandse regelgeving wordt aangesloten met het recht van de jeugdige verdachte om te zwijgen.

Voor een combizitting waarop een jeugdbeschermingszaak, jeugdstrafzaak en/of leerplichtzaak betreffende een jeugdige in de leeftijd van ten minste twaalf jaar worden behandeld, geldt dus ten eerste dat de jeugdige zijn mening moet kunnen geven over het verzoekschrift in de jeugdbeschermingszaak en ten tweede dat daarbij het beginsel van hoor en wederhoor geldt voor de jeugdige wanneer het verzoekschrift gesloten jeugdzorg betreft. Ten derde geldt dat de jeugdige in de jeugdstrafzaak en/of leerplichtzaak op wettelijk voorgeschreven momenten tijdens de zitting *mag* reageren, waarbij het geven van de cautie – de mededeling door de rechter dat de verdachte niet tot antwoorden verplicht is (art. 273 lid 2 Sv) – aan de jeugdige verdachte van groot belang is. De rechter zal moeten toezien op de naleving van al deze proceswaarborgen. Overigens kan naast de rechter ook de raadsman hiervoor waken, mits de jeugdige een raadsman heeft. Een raadsman wordt toegevoegd in de jeugdstrafzaak (art. 489 lid 1 sub c Sv) – niet in de leerplichtzaak, de toevoeging geldt namelijk niet voor kantonzaken (art. 489 lid 1 sub c Sv) – en in de jeugdbeschermingszaak betreffende gesloten jeugdzorg (art. 29f lid 2 WJZ).

3.2 De ouders: horen, spreken en zwijgen

Zoals aangegeven zijn de ouders met gezag (of de voogd) in beginsel degenen die de minderjarige vertegenwoordigen in burgerlijke handelingen. Dit betekent dat zij in de verzoekschriftprocedure omtrent een jeugdbeschermingsmaatregel de positie hebben van procespartij, waarmee voor hen op grond van art. 19 Rv het beginsel van hoor en wederhoor geldt. Indien het verzoekschrift gesloten jeugdzorg betreft, is de jeugdige zelf bekwaam om in de procedure in rechte op te treden en zijn de ouders geen procespartij. Voor de ouders geldt in dat geval niet het beginsel van hoor en wederhoor, maar de rechter dient hen wel te horen op grond van art. 29f lid 1 WJZ. Ook op basis van art. 9 IVRK en uitspraken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) met betrekking tot art. 6 EVRM (recht op een eerlijk proces) en art. 8 EVRM (recht op respect voor het gezinsleven)¹⁰ geldt dat ouders in de jeugdbeschermingszaak in beginsel ten minste moeten worden gehoord, waarbij art. 9 IVRK alleen toeziet op zaken waarbij het een scheiding tussen ouders en kind betreft.

Wat betreft de jeugdstrafzaak verplicht de Nederlandse wet ouders om aanwezig te zijn bij de behandeling van de jeugdstrafzaak van hun minderjarige kind op zitting (art. 496 lid 1 Sv), waar zij in de gelegenheid dienen te worden gesteld om iets ter verdediging van hun kind in te brengen (art. 496 lid 2 Sv). Het moment dat ouders hiertoe aan het woord komen, is nadat de jeugdige verdachte, een medeverdachte, een getuige of een deskundige zijn verklaring heeft afgelegd (art. 496 lid 2 Sv). In het geval dat een slachtoffer zich gevoegd heeft in het strafproces als bena-

Rechtbank Amsterdam - Kinderen laten zich fotograferen op de open dag van de rechtspraak, 7-11-2009 © Paul van Riel/HH

deelde partij en de vordering tot schadevergoeding tegen ouders is gericht, mogen ouders op de zitting verweer voeren tegen deze vordering (art. 496 lid 2 jo. 51 lid 4 Sv). Opvallend is dat wanneer de jeugdige verdachte wordt vervolgd voor de kantonrechter voor een overtreding van de Leerplichtwet 1969, de aanwezigheidsplicht voor ouders bij de terechtzitting niet geldt. Wel dienen ouders opgeroepen te worden voor deze zitting (art. 500 lid 1 jo. 496 lid 1 Sv) en dienen ze, gezien de kennelijke bedoeling van de wetgever, op de zitting in de gelegenheid te worden gesteld het nodige ter verdediging van hun kind aan te voeren.¹¹ Een ouder kan, zoals eerder aangegeven, ook als verdachte worden aangemerkt in een leerplichtzaak, in welk geval voor deze ouder het strafrechtelijke beginsel van hoor en wederhoor en het recht om te zwijgen geldt.

Gelet op het bovenstaande geldt voor de ouders op de combizitting dat ze in de gelegenheid moeten worden gesteld om gehoord te worden over het verzoek in de jeugdbeschermingszaak, waarbij voor hen het beginsel van hoor en wederhoor geldt indien het verzoek niet gericht is op een maatregel betreffende gesloten jeugdzorg. Daarnaast dienen ouders in de gelegenheid te worden gesteld om in de jeugdstrafzaak/leerplichtzaak iets te

zeggen ter verdediging van hun kind en geldt voor de ouder die als verdachte is aangemerkt in de leerplichtzaak het beginsel van hoor en wederhoor en het recht om te zwijgen. De rechter zal moeten toezien op de naleving van deze proceswaarborgen. Indien ouders zich op de zitting in de jeugdbeschermingszaak laten bijstaan door een raadsman (art. 279 lid 3 Rv) en/of indien de verdachte ouder zich in de leerplichtzaak laat bijstaan door een raadsman (art. 28 lid 1 Sv), kan deze tevens toezien op naleving van de proceswaarborgen.

4. De combizitting in de praktijk

Zoals aangegeven dient de rechter bij een combizitting alle processuele waarborgen behorende bij de zaken die op de zitting worden behandeld in acht te nemen. Aansluitend bij de hierboven beschreven proceswaarborgen is door middel van observaties van combizittingen gekeken naar de gelegenheid die aan de jeugdige en de ouders op deze zittingen wordt gegeven om te reageren in de verschillende zaken en naar het moment waarop de rechter de cautie geeft aan de verdachte jeugdige en/of ouder. De observaties betreffen 28 combizittingen die plaatsvonden in de periode van oktober 2012 tot en met mei 2013, voor-

6. Het belang van de minderjarige om zijn mening kenbaar te maken is benadrukt door de Hoge Raad, zie ECLI:NL:HR:2013:1084.

7. G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, bewerkt door M.J. Borgers,

Deventer: Kluwer 2011, p. 39.

8. VN Doc A/Res/44/25. Het IVRK is in werking getreden op 2 september 1990. Het Koninkrijk der Nederlanden heeft het IVRK getekend op 26 januari 1990 (*Trb.* 1990, 46) en geratificeerd op 6 februari

1995 waarbij voorbehouden zijn gemaakt bij art. 26, 37 sub c en art. 40 IVRK (*Trb.* 1995, 92).

9. Algemeen Commentaar nr. 12 (2009) van het Comité voor de Rechten van het Kind, 'The right of the child to be heard',

VN Doc CRC/C/GC/12, p. 9, 11.

10. EHRM 8 juli 1987, nr. 9749/82 (*W vs. Verenigd Koninkrijk*), r.o. 63; EHRM 17 december 2002, nr. 35731/97 (*Venema vs. The Netherlands*), r.o. 91.

11. *Stb.* 2010, 1.

namelijk bij de alleensprekende kinderrechter en een enkele keer bij de meervoudige kamer van de rechtbank, waarop twee of drie van de volgende zaken werden behandeld die alle betrekking hadden op één jeugdige: een civiele jeugdbeschermingszaak (JB), een jeugdstrafzaak (JS), een leerplichtzaak (LP). In Tabel 1 is een overzicht opgenomen van de geobserveerde combizittingen per rechtbank – aangeduid met de vestigingsplaats – en de geobserveerde combinaties van zaken. De jeugdbeschermingszaken die werden behandeld op de geobserveerde combizittingen betroffen verzoeken tot oplegging of verlenging van een maatregel van ondertoezichtstelling en/of van een machtiging uithuisplaatsing. Een enkele keer betrof het een verzoek tot oplegging of verlenging van de machtiging tot plaatsing in een accommodatie van gesloten jeugdzorg.

	Combinatie JB & JS	Combinatie JB & LP	Combinatie JS & LP	Combinatie JB, JS & LP	Totaal
Amsterdam	1			1	2
Arnhem		6	4		10
Assen		1			1
Breda	2				2
Den Haag	1	2	1		4
Rotterdam	1	3		1	5
Utrecht	2	1			3
Zutphen		1			1
Totaal	7	14	5	2	28

Tabel 1. Aantal geobserveerde combizittingen per rechtbank en combinatie van zaken

4.1 Het woord aan de jeugdige

Bij het observeren van de combizittingen is gekeken naar de gelegenheid die de jeugdige werd geboden om iets naar voren te brengen in de zaken die werden behandeld. In de door ons geobserveerde combizittingen is het merendeel van de jeugdigen in de gelegenheid gesteld zijn mening naar voren te brengen over het verzoekschrift in de jeugdbeschermingszaak. Deze jeugdigen werden voorafgaand aan of tijdens de zitting afzonderlijk door de kinderrechter gehoord over het verzoek en/of kregen ter zitting tijdens de behandeling van de jeugdbeschermingszaak het woord in het bijzijn van alle betrokkenen. In enkele combizittingen kwam het echter voor dat de jeugdige in de jeugdbeschermingszaak in het geheel niet aan het woord is gelaten en dientengevolge ook niet zijn mening over het verzoekschrift heeft kunnen geven, wat niet in overeenstemming is met de voor hem geldende proceswaarborg van het horen in de jeugdbeschermingszaak. Wat betreft de zaken waarin

(een verlenging van) een machtiging tot plaatsing in een accommodatie voor gesloten jeugdzorg werd verzocht, kreeg de jeugdige naast de gelegenheid om zijn mening over het verzoek te geven, altijd middels zijn raadsman de mogelijkheid om op de standpunten van de overige partijen te reageren, waarmee is voldaan aan het beginsel van hoor en wederhoor.

In de jeugdstrafzaken en in de leerplichtzaken kwamen de jeugdigen in de meerderheid van de geobserveerde zittingen op de wettelijk voorgeschreven momenten aan het woord: ze werden gehoord over de ten laste gelegde feiten, kregen de gelegenheid om, al dan niet middels hun raadsman, te reageren op de vordering van de Officier van Justitie en kregen het laatste woord ter zitting. Bij enkele zaken werd de jeugdige, in tegenstelling tot hetgeen processueel is voorgeschreven, echter niet expliciet in de gelegenheid gesteld tot het geven van een reactie op de vordering van de Officier van Justitie of werd de mogelijkheid voor deze reactie impliciet samengenomen met het geven van de gelegenheid tot het laatste woord.

4.2 Het geven van de cautie aan de verdachte

De jeugdigen werden in alle 28 geobserveerde zittingen verdacht van één of meerdere strafbare feiten, waaronder leerplichtfeiten. De cautie is door de rechter aan al deze jeugdigen gegeven, maar dit werd niet altijd specifiek gedaan bij de behandeling van de zaken waarin de jeugdige het recht had om te zwijgen. Bij de meerderheid van de geobserveerde zittingen werd de cautie aan de jeugdigen namelijk verleend aan het begin van de zitting, ongeacht de volgorde van de behandeling van zaken. Wanneer eerst de jeugdbeschermingszaak werd behandeld of wanneer de behandeling van de jeugdstrafzaak en/of leerplichtzaak werd onderbroken voor behandeling van de jeugdbeschermingszaak, herhaalde de rechter de cautie vervolgens niet altijd op het moment dat (weer) werd overgegaan op behandeling van de jeugdstrafzaak en/of de leerplichtzaak. Bij enkele van de geobserveerde zittingen werd de cautie aan de jeugdigen zelfs alleen gegeven tijdens het afzonderlijk horen van de jeugdigen in het kader van de jeugdbeschermingszaak voorafgaand aan de zitting. Men kan zich afvragen of het, gelet op de beschreven werkwijze van de cautieverlening, voor de jeugdige verdachte duidelijk is wanneer hij tijdens de combizitting het recht heeft om zich op zijn zwijgrecht te beroepen.

Evenals bij de jeugdige verdachten is de cautie gegeven aan alle ouders die verdachten waren in de leerplichtzaak, wat het geval was in zes van de geobserveerde zittingen. In tegenstelling echter tot bij de jeugdige verdachten is de cautie aan de verdachte ouders altijd gegeven bij het begin van de behandeling van de zaak waarin voor hen het zwijgrecht gold, te weten bij de leerplichtzaak. Overigens hebben de jeugdigen, met uitzondering van één jeugdige, en de verdachte ouders zich in de

Bij de meerderheid van de geobserveerde zittingen werd de cautie aan de jeugdigen verleend aan het begin van de zitting, ongeacht de volgorde van de behandeling van zaken

geobserveerde combizittingen niet beroepen op hun zwijgrecht en zijn de hen ten laste gelegde feiten door hen bekend in de voorfase van de strafprocedure en/of tijdens de behandeling van de jeugdstrafzaak en/of de leerplichtzaak op de combizitting. Dit doet echter niet af aan het feit dat ter zitting een jeugdige verdachte, evenals een verdachte ouder, bij voorkeur direct voorafgaand aan de behandeling van de ten laste gelegde strafbare feiten erop dient te worden gewezen dat hij niet tot antwoorden verplicht is.

4.3 Het woord aan de ouders

Bij nagenoeg alle door ons geobserveerde combizittingen was ten minste één ouder van de jeugdige aanwezig, bij twee derde van deze zittingen waren beide ouders aanwezig. Wat betreft de gelegenheid die ouders werd geboden om iets naar voren te brengen over de zaken die werden

Aan ouders is altijd het woord gegeven op de geobserveerde combizittingen, maar niet specifiek in en over alle op de zitting behandelde zaken

behandeld, bleek dat in het overgrote deel van de geobserveerde zittingen aan één of beide ouders in alle afzonderlijke zaken het woord werd gegeven. Deze ouders kregen expliciet de gelegenheid om te reageren op het verzoekschrift in de jeugdbeschermingszaak en zij kregen daarnaast op een ander moment de gelegenheid om iets te zeggen in de jeugdstrafzaak en/of in de leerplichtzaak. Bij enkele van de geobserveerde zittingen kregen de ouders tijdens de zitting slechts op één moment het woord, waarbij ze iets konden zeggen over alle afzonderlijke zaken. Deze variant is voornamelijk geobserveerd bij de combizittingen die een combinatie van een jeugdstrafzaak met een leerplichtzaak betroffen. Eveneens is in enkele zittingen geobserveerd dat één van de of beide ouders in de gelegenheid werd(en) gesteld om iets te zeggen in en over slechts één van de zaken die werden behandeld, te weten de jeugdbeschermingszaak. Kortom: aan ouders is altijd het woord gegeven op de geobserveerde combizittingen, maar niet specifiek in en over alle op de zitting behandelde zaken, waardoor niet in elke te behandelen zaak werd voldaan aan de van toepassing zijnde procedurele waarborgen voor de ouders.

Voor specifiek de ouders die verdacht werden in de leerplichtzaak gold veelal dat de mogelijkheid ontbrak tot gebruikmaking van het laatste woord, wat hen, procedureel gezien, als verdachte wel toekomt; hiervoor werd geen gelegenheid gegeven of dit werd impliciet samengenomen met de gelegenheid die werd geboden voor het geven van een reactie op de vordering van de officier van justitie.

5. Het belang van een duidelijke behandelstructuur en een aanwezige raadsman

Uit het voorgaande volgt dat bij de geobserveerde combizittingen niet altijd is voldaan aan de inachtneming van de proceswaarborgen die in dit artikel centraal staan. Een duidelijke behandelstructuur van de zitting waarmee de zaken en de bijbehorende proceswaarborgen zichtbaar van elkaar gescheiden worden zou een positief effect kunnen hebben op de inachtneming van deze proceswaarborgen.

Bij de bespreking van de gelegenheid die de jeugdige en de ouders werd gegeven om te reageren in de verschillende zaken en van de verlening van de cautie op de geobserveerde combizittingen kwam onder meer naar voren dat de zaken op de zitting niet noodzakelijk 'gecombineerd' behandeld worden, in de zin dat de zaken niet door elkaar lopen, maar in een bepaalde volgorde worden behandeld. Bij de combizittingen waarop een jeugdbeschermingszaak en een jeugdstrafzaak of leerplichtzaak werden behandeld zijn twee variaties in de volgorde van behandeling van zaken geobserveerd. In de meest gebruikte variant werd de jeugdbeschermingszaak behandeld tijdens het bespreken van de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige verdachte in de jeugdstrafzaak of de leerplichtzaak. In de andere variant werd de jeugdbeschermingszaak in zijn geheel eerst behandeld, waarna de behandeling van de jeugdstrafzaak of leerplichtzaak volgde. Wat betreft de uitspraak in de verschillende zaken gold dat de uitspraak ofwel direct in aansluiting op de behandeling van de desbetreffende zaak werd gedaan ofwel dat de uitspraken in alle zaken aan het eind van de zitting werden gegeven.

Bij de combizittingen waarop een jeugdstrafzaak en een leerplichtzaak werden behandeld was de volgorde veelal als volgt: eerst werden de feiten van beide zaken besproken, vervolgens kwamen de persoonlijke omstandigheden van de jeugdige aan bod en tot slot werd de uitspraak in beide zaken aan het eind van de zitting gedaan. Bij de combizittingen waarop zowel een jeugdbeschermingszaak, een jeugdstrafzaak als een leerplichtzaak werden behandeld, bleek een combinatie van voorgaande structuren te worden gehanteerd: de jeugdbeschermingszaak werd behandeld tijdens de bespreking van de persoonlijke omstandigheden in de jeugdstrafzaak en de leerplichtzaak en de uitspraak in alle drie de zaken werd aan het eind van de zitting gedaan.

Kortom, er is een variatie geobserveerd in de volgorde van behandeling van (delen van de) zaken en in het moment van uitspraak in de zaken. Opvallend is dat de combizittingen waarbij de jeugdige niet in de gelegenheid is gesteld om een reactie te geven op het verzoekschrift in de jeugdbeschermingszaak of waarbij de ouders geen mogelijkheid kregen tot inbreng in de jeugdstrafzaak en/of leerplichtzaak, bijna allemaal zittingen waren met dezelfde structuur: de jeugdbeschermingszaak werd behandeld tijdens de jeugdstrafzaak en/of leerplichtzaak. Aangezien de rechter op de combizitting zowel de inhoud van de zaken goed moet onderscheiden als zorg dient te dragen voor het volgen van de juiste procedures, verdient een zo overzichtelijk mogelijke behandelstructuur op de combizitting de voorkeur. Het is de vraag of de behandelstructuur waarbij één van

de zaken wordt behandeld tijdens behandeling van één van de andere zaken wel zo overzichtelijk is. Wat dit betreft verwachten wij meer van de behandelstructuur waarbij de zaken in hun geheel achtereenvolgend op elkaar, procedureel volledig afzonderlijk van elkaar worden behandeld. Daarnaast kan de aanwezigheid van een raadsman die voor zijn cliënt(en), de jeugdige en/of de ouders, waakt over het proces, eveneens een positieve uitwerking hebben op een juiste inachtneming van de

Het is de vraag of de structuur waarbij een van de zaken wordt behandeld tijdens behandeling van een van de andere zaken wel zo overzichtelijk is

proceswaarborgen. Bij achttien van de in totaal 28 geobserveerde combizittingen was een raadsman aanwezig voor de jeugdige (en/of ouders). In deze combizittingen werd er altijd voldaan aan het beginsel van hoor en wederhoor geldend voor de jeugdige in de jeugdbeschermingszaak betreffende gesloten jeugdzorg, de jeugdstrafzaak en/of leerplichtzaak, waarbij in de twee laatstgenoemde zaken de jeugdige en/of zijn raadsman op alle wettelijk voorgeschreven momenten het woord hebben gekregen.

5. Tot slot

Blijkens de agenda 2011-2014 van de Raad voor de Rechtspraak is het zo veel mogelijk gecombineerd behandelen van zaken rond één persoon één van de manieren waarmee de Raad de effectiviteit van het recht tracht te vergroten. De aanpak bij de gecombineerde behandeling van zaken die rond één jeugdige spelen, kan hierbij volgens de evaluatie van de Raad betreffende de doelstellingen van de periode 2008-2011 als model gelden voor andere thema's. Het is naar ons inzien prijzenswaardig dat er met de ontwikkeling van de combizitting initiatief wordt getoond om de behandeling van jeugdzaken beter op elkaar af te stemmen. Bij de uitwerking van een dergelijk initiatief moeten de fundamentele waarborgen behorende bij de zaken die op de combizitting worden behandeld wel altijd op juiste wijze in acht worden genomen. Met dit artikel hebben wij middels bespreking van de gecombineerde behandeling van jeugdzaken laten zien waar op dit punt mogelijke knelpunten liggen en hoe hiermee ter zitting kan worden omgegaan. Hierbij is naar voren gekomen dat een duidelijke behandelstructuur op zitting waarbij alle zaken in hun geheel procedureel afzonderlijk van elkaar, maar wel achtereenvolgend op elkaar, behandeld worden en de aanwezigheid van een raadsman positief bij kunnen dragen aan inachtneming van enkele procedurele waarborgen die van belang zijn voor de jeugdige en zijn ouders. Wij pleiten er dan ook voor om de beschreven behandelstructuur te hanteren tijdens het gecombineerd behandelen van jeugdzaken en standaard een raadsman toe te voegen wanneer het een combizitting betreft. Met een dergelijke werkwijze hoeft niet af te worden gedaan aan de eerder genoemde voordelen van de combizitting van klantvriendelijkheid en de grotere kans op een kwalitatief betere uitspraak en kan de combizitting tevens als adequaat model fungeren voor andere thema's. •